

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämistä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

Esityksessä todetaan, että "[m]aahanmuuttaneen kotoutumista tuetaan heti maahantulon alkuvaiheesta lähtien vahvistamalla hänen omatoimisuuttaan ja omaa vastuutaan myös käytännön asioiden hoitamisessa..." Esityksen pohjalta jää epäselväksi, miten tätä käytännössä tehdään niin, että Suomeen asettuminen sujuisi yksilöiden ja perheiden kannalta nykyistä paremmin. Esityksestä jää vaikutelma, että tuen keston lyhentäminen (ja velvoittavuuden lisääminen) jollain tapaa edistäisi kotoutumista. Tämä on epätodennäköistä. Voi hyvin olla, että esitetyt muutokset heikentävät kuntien houkuttimia panostaa kotoutumiseen pitkällä aikavälillä, kun resursseja on tarjolla aiempaa vähemmän.

Jo aiempien pidempien kotoutumispalvelujen aikaraamien puitteissa oli tiedossa, että tuen kesto ei riitä osalle kotoutujista. Mikäli valtion tukien kesto näiltä osin leikataan, siirtyvät tuen tarpeet ja niistä aiheutuvat kustannukset todennäköisesti toisaalle ja oletettavasti kuntien työllisyyspalvelujen ja hyvinvointialueiden sosiaalipalvelujen hoidettaviksi. Tämä edelleen lisännee erityisesti hyvinvointialueiden taloudellisia paineita ja aikuissosiaalityön kuormitusta. Pitkällä aikavälillä voisi olla järkevämpää ja kustannustehokkaampaa mahdollistaa maahanmuuttoasioihin erikoistuneille ammattilaisille pitkäjänteinen työskentely kotoutujien kanssa erotuksena tilanteesta, jossa samat henkilöt päätyvät yleisen aikuissosiaalityön työllisyyspalvelujen asiakkaiksi.

Esityksessä todetaankin liittyen kotoutumispalvelujen supistamista koskeviin riskeihin liittyen seuraavaa (s. 14): "[Julksen talouden menojen kasvuun ja tulojen supistamiseen liittyvää] Riskiä voidaan pienentää panostamalla yleisen palvelujärjestelmän mukaisiin palveluihin, joilla tuettaisiin maahanmuuttaneiden kotoutumista ja työllistymistä." Voi perustellusti kysyä, missä määrin ja millä tavoin näihin yleisen palvelujärjestelmän palveluihin ollaan todella panostamassa. Selvityksen samalla sivulla kuitenkin tunnustetaan se, että kotoutumiseen liittyvät erityiset ja osaavien ammattilaisten tarjoamat palvelut ovat usein tehokkaita.

Edellä kirjattuihin perusteluihin nojaten ehdotamme, että uudistuksesta luovutaan. On todennäköistä, että kuntatalouden mahdolliset säästöt muuttuvat alentuneeksi hyvinvoinniksi, matalammiksi työllistymisluvuiksi ja korkeammiksi kustannuksiksi toisaalla.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkaukustannuksesta (32 a §)

Tulkkaukustannuksia koskeva uudistus on kotouttamistoiminnan ja erityisesti valtion budjetin kokonaisuudessa pieni, mutta sillä voi olla merkittäviä toimeentuloa ja kotoutumista heikentäviä vaikutuksia.

Esitysluonnoksessa ei määritellä mitä tarkoittaa ”perusteettomasti” saapumatta jättäminen. Tulkinvaraisuus todennäköisesti heikentää asiakkaiden yhdenvertaisuutta ja useimmat tapaukset lienevät epäselviä. Onkin oletettavaa, että perusteettomuuden osoittaminen varmuudella voi olla käytännössä vaikeaa. Näin ollen syntyvät kustannussäästöt jäänevät hyvin pieniksi ja uudistuksen haitat saattavat olla taloudellisia hyötyjä suuremmat.

Lisäksi esitysluonnoksessa esitettyjen tietojen perusteella niitä tapauksia, joissa tilatut tulkkipalvelut jäävät käyttämättä perusteetta, on vähän. Myönteisten talousvaikutusten arvioidaan olevan vähäisiä. Sen sijaan on uhka, että perintä aiheuttaisi kunnille lisää hallinnollista taakkaa ja näin ollen kustannuksia, koska kuntien olisi luotava monikieliset tiedonanto- ja perintäkäytännöt. Tähän liittyen on syytä muistaa, että tulkkipalvelut ovat monille niitä tarvitseville välttämätön paha. Omien asioiden selvittelyyn ei lähtökohtaisesti haluta ylimääräisiä henkilöitä ja tulkkaukseen erityisesti pienissä kieliryhmissä liittyy paljon koettua epämukavuutta ja epäluottamusta.

Kotoutumisvaiheessa olevat henkilöt ovat pienituloisia. Lisäksi unohdukset todennäköisesti kasautuvat niille henkilöille ja perheille, joilla on vaikeuksia selvitä arjessaan arjen kuormittavuuden tai omiin tai perheisiin liittyvien ongelmien takia. Tällöin korvausvelvoite kohdentuisi jo ennestään huonommassa asemassa oleviin ja syventää vaikeuksia kotoutumisessa.

Vaara joutua korvaamaan käyttämättä jäänyt aika voi lisätä perheenjäsenten, myös pienten lasten, käyttöä tulkkeina. Varhaiskasvatukseen ja koulutusjärjestelmään kiinnittyneet lapset omaksuvat uuden kielen merkittävästi vanhempiaan nopeammin, jolloin on suurempi riski, että he joutuvat tulkkamaan perheiden asioita. Tutkimuskirjallisuudessa on osoitettu, että lapsia ei pitäisi käyttää asiointitulkkeina, sillä se heikentää lasten ja vanhempien hyvinvointia (Säävälä 2012). Tulkkipalvelujen tiedetään vähentävän alaikäisten lasten sekä nuorten käyttöä perheiden tulkkajina.

Edellä esitetyin perusteluin ehdotamme, että uudistuksesta luovutaan.

Lähde: Säävälä, Minna (2012) Koti, koulu ja maahan muuttaneiden lapset. Helsinki. Väestöliitto

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

Yksin tulleiden alaikäisten ja lastensuojelun asiakkaiden rinnastaminen ja tuen ikärajan lasku samanaikaisesti 25 vuodesta 23 ikävuoteen on yksi esityksen muutosehdotuksista. Ottamatta suoraan kantaa ikärajan laskuun, voi sen taustalla olevia perusteluja pitää ylimalkaisina. Yksin tulleet alaikäiset ja lastensuojelun asiakkaat ovat kaksi erilaista ryhmää, eikä niitä ole järkevää rinnastaa nyt esitetyllä tavalla. Mikäli rinnastaminen on ainut peruste yksin tulleiden alaikäisten jälkihuollon ikärajan laskuun, ei ajattelu ole kestäväällä pohjalla ja tekee näkyväksi säästötarpeen ainoana perusteena. Yksin tulleet alaikäiset ovat sisäisesti hyvin moninainen ryhmä ja tästä syystä olisi järkevää antaa sosiaalityöntekijöille mahdollisuuksia tehdä tapauskohtaista arviointia tuen tarpeista. Samalla on syytä muistaa, että tuen nykyinen yläikäraja on ollut käytössä vasta kolme vuotta. On todennäköistä, että monissa kunnissa – hyvinvointialueista puhumattakaan – ei ole ehditty ottaa haltuun tai ainakaan kartuttaa tietoa nostettujen ikärajojen vaikutuksista ennen nyt valmisteilla olevaa muutosta (Lepola 2019). Tempoilevat ja hallituskausittain vaihtelevat linjaukset ovat omiaan nakertamaan pohjaa hyvinvointityöstä.

Esityksessä kirjoitetaan liittyen jälkihuoltoikärajan laskuun: ”Onnistuneilla kotoutumista edistävillä palveluilla kustannuksia voidaan kokonaisuudessaan hillitä pitkällä aikavälillä. Lisäksi kolmannen sektorin rooli kotoutumisen edistämässä on merkittävä myös alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden kotoutumisessa.” (s. 13). Lienee perusteltua kysyä, missä määrin voi odottaa kotoutumista edistävien palvelujen onnistumisen hillitsevän kustannuksia pitkällä aikavälillä, jos näistäkin palveluista nipistetään toisaalla tässä esityksessä esitetyllä tavalla. Lisäksi on syytä muistaa se, että myöskään kolmannen sektorin sote-palveluihin ei ole odotettavissa lisäresursseja, pikemminkin päinvastoin. Näin ollen odotukset kustannusten hillitsemisestä lienevät epärealistisia.

Edellä esitettyihin perusteluihin nojaten esitämme, että uudistuksen toimeenpanoa lykätään siihen saakka, kunnes asiaa koskevan edellisen uudistuksen vaikutuksia on selvitetty.

Lähde: Lepola, Outi (2019) Kriisituesta kuntosalikorttiin. Yksintulleiden nuorten jälkihuolto kunnissa. Turku: Siirtolaisinstituutti.

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

Esityksessä todetaan pakolaisten vastaanotosta seuraavaa: ”Kiintiöpakolaisten ja heidän perheenjäsentensä osalta korvausaikaa lyhennettäisiin neljästä vuodesta kolmeen vuoteen. Lisäksi kuntopaikalle ohjattavien henkilöiden vastaanotossa kunnan tehtävien vähentäminen esimerkiksi asunnon käyttötavaroiden hankkimisen ja kaupassa käynnissä avustamisen osalta lisää hyvinvointialueen tehtäviä” (s. 9). Kun pakolaiskiintiötä ollaan joka tapauksessa pienentämässä, niin voisi ajatella olevan mahdollista panostaa vahvemmin tai vähintään yhtäläisesti pienenevään joukkoon ihmisiä.

Yleisemmin korvauksajan lyhentämistä koskee samat seikat kuin kotoutumislain korvauksia ylipäättäen. On luultavaa, että palvelutarpeeseen joudutaan joka tapauksessa vastaamaan jonkin tahon toimesta. Olisi todennäköisesti järkevämpää ja tehokkaampaa vastata tähän tarpeeseen maahanmuutto- tai pakolaistyöhön erikoistuneiden ammattilaisten toimesta, kuin esimerkiksi yleisen aikuissosiaalityön toimesta.

Edellä esitettyihin perusteluihin nojaten esitämme, että uudistuksesta luovutaan.

Muut huomiot

-

Sundholm Tiina

Haikkola Lotta
Nuorisotutkimusseura ry